

МИКИТЕНКО ОКСАНА

докторка філологічних наук, провідна наукова співробітниця відділу української та зарубіжної фольклористики Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України

МУКУТЕНКО OKSANA

a Doctor of Philology, a leading research fellow at the Ukrainian and Foreign Folkloristics Department of the NAS of Ukraine Maksym Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology

Бібліографічний опис:

Микитенко, О. (2022) Міжнародна конференція з вивчення балад. *Народна творчість та етнологія*, 4 (396), 99–102.

Mukytenko, O. (2022) International Conference on the Study of Ballads. *Folk Art and Ethnology*, 4 (396), 99–102.

МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ З ВИВЧЕННЯ БАЛАД

1–5 вересня 2022 року в Тирані та Джірокастрі (Албанія) відбулася 50-та Міжнародна конференція з вивчення балад, організована Міжнародною баладною комісією (Kommission für Volksdichtung / KfV) та Академією наук Республіки Албанія. Для цього річної ювілейної Конференції було обрано важливу та багатоаспектну проблему в галузі фольклору – «Балади та аудиторія у часі й просторі».

Тематика передбачала широке обговорення питань, пов'язаних із висвітленням взаємозв'язку: *співець / виконавець – слухач / аудиторія* (як у синхронному аспекті, так і в діяхронному); історичний аналіз жанру та вплив писемної традиції; сучасне побутування балад та інших пісенних жанрів фольклору тощо. Міждисциплінарний розгляд покликаний був дати відповідь на питання, яка роль аудиторії у створенні фольклорного тексту та яким чином вона впливає на його трансформацію; у чому виявляється взаємозв'язок співець / виконавець – аудиторія на сучасному етапі, в умовах розвинених технологій. Комплексний аналіз одного з найважливіших фольклорних жанрів та складової нематеріальної духовної спадщини людства передбачав розгляд у багатьох площинах і з різних перспектив – семантики та прагматики тексту, виконавства, комунікації, побутування тощо. Соціокультурний контекст зумовив звернення до історичної долі фольклорного тексту, зокрема балад, у ХХ ст., особливо впродовж другої половини, у колишніх соціалістичних країнах. Яке місце займають балади та інші пісенні жанри фольклору в сучасній культурі? У чому проявляються жанрові зміни та модифікації, як відбувається процес створення тексту, його передача та виконання? Чи

можна вважати сучасну творчість продовженням традиції? Ці та інші питання стали предметом обговорення під час роботи Конференції.

Про важливість проведення авторитетного міжнародного наукового заходу в Албанії, яка справедливо пишається своєю багатю фольклорною традицією, наголосив, відкриваючи Конференцію, президент Академії наук Республіки Албанія академік Скендер Джінуші. Вітаючи учасників, він зазначив, що науковці Албанії вважають за особливучість рішення провести Конференцію в Албанії спільно з Міжнародною баладною комісією та Університетом у м. Абердині (Велика Британія). Про досвід, здобутки, наукові видання, широкий авторитет та наукові контакти комісії у світі розповіла її президент професор, доктор Марієтка Голеж-Каучич (Словенія) (онлайн). Куратори Конференції – доктор Олімбі Велай (Албанія) та професор, доктор Арбнора Душі (Косово) у спільній доповіді ознайомили учасників з науковим доробком албанських учених у вивченні народної творчості в локальному, регіональному та міжнародному контекстах. Унікальну національну вокальну традицію поєднання ізо-поліфонічного співу та одного голосу, яка вважається нематеріальним духовним надбанням Албанії, було представлено присутнім у документальному фільмі «Поліфонія з ізо та одним голосом» (реалізація Ілди Мара, за підтримки ЄС) (англійською мовою).

Учасниками Конференції (також у форматі онлайн) були як відомі, так і молоді науковці – фольклористи, етнологи, культурологи, мистецтвознавці з багатьох країн Європи, Азії, Африки та США. Досить потужно було представлено європейські регіони, зокрема країни Західної та Південно-Східної Європи, країни Балтії та Північної Європи. З України приїхали чотири учасниці, котрі представляли Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ), Львівську національну музичну академію ім. Миколи Лисенка та Львівський національний університет імені Івана Франка.

Зважаючи на чималу кількість заявлених доповідей, робота Конференції проходила у двох паралельних секціях. Для кожної доповіді (презентації) відводилося тридцять хвилин. Загалом було заслухано понад шістдесят доповідей, водночас до виданого до початку Конференції збірника тез (*Ballads and the audience in time and space. 50th International Conference of International Ballad Commission / Book of Abstracts. – Tirana: Academy of Sciences of Albania, 2022*) увійшло сто шість авторських текстів.

Тематично можна виокремити кілька основних проблемних блоків, у межах яких було розглянуто різночасовий та географічно широкий матеріал різнопланового фольклористичного аналізу. Це, по-перше, доповіді, що порушували теоретичні проблеми міждисциплінарного наукового дискурсу. Скажімо, у доповіді (онлайн) професора, доктора Марієтки Голеж-Каучич (Словенія) «Виконавець, аудиторія та словенські балади: від участі до споглядання» йшлося про «чотири різні перформативні позиції». Виходячи з теоретичних напрацювань щодо проблеми *виконавець – аудиторія*, доповідачка на матеріалі словенської баладної традиції виокремила такі різночасові перформативні позиції (етапи), як «живий фольклорний спів та музична традиція, знайдена на терені», коли існує т. зв. «внутрішня аудиторія»; фольклорні фестивалі та музичні зібрання локального значення, аудиторію яких можна визначити як «пасивну», або «зовнішню»; співочі фольклорні концерти в урбаністичному середовищі з переважно пасивною споглядальною аудиторією; позиція формату фольклорних фестивалів-змагань, що вимагає активного відгуку та участі аудиторії. Водночас спільним для різних перформативних позицій є комунікативний зв'язок між виконавцем та аудиторією, важливий як «міст» між різними ідентичностями.

Професор, доктор Томас Маккін – директор Ельфінстонського інституту в Університеті м. Абердина (Велика Британія) та экс-президент Міжнародної баладної комісії (KfV) – розглянув проблему значення пісні з перспективи рецептивної теорії (Ізер, Портер), наголосив-

ши, що, по суті, мовиться про існування «двох значень», які виникають «у просторі» між співцем і слухачем та залежать від індивідуальної інтерпретації та / або зовнішнього впливу. У доповіді «Відтворені фольклорні пісні африкаанс: досвід аудиторії у сучасній культурі» професора, доктора Матільди Бурден (Південна Африка), яка свого часу була ініціатором проведення конференції Міжнародної баладної комісії в Університеті м. Стелленбоша (Південна Африка), було проаналізовано, виходячи з методології праць Р. Дорсона, А. Дандеса, В. Войта, Г. Баусінгера, Р. Бендикс, Л. Дег та ін., концепт «аудиторія», що включає як «живе виконання, так і наявність одного чи декількох слухачів, а також відтворення фольклорних записів». До типологічно схожої епічної традиції виконання в Центральній Азії привернув увагу у своїй доповіді «Втрата емпатії: зміни щодо реакції аудиторії до усного епічного виконання у пострадянській Центральній Азії» професор, доктор Карл Рейхл (Німеччина).

На матеріалі різних фольклорних жанрів і традицій, а також у широкому хронологічному розрізі висвітлювалася багатоаспектна проблема взаємовідношення *виконавець – аудиторія*: професор, доктор Джон Найлз (США) – «Традиційний співець та його аудиторія: Дункан Вілямсон»; доктор Дейвід Аткинсон (Велика Британія) – «Хавкі [У. Камерон – О. М.] та його аудиторія»; доктор Джеймс Дутч (США) – «Добре його знає Оклахома: Вуді Гутрі, “гарненький хлопчик” Флойд та їхня аудиторія»; доктор Ева Гуїлларел (Франція) – «Пісні-дифамації та їхня аудиторія у Франції XVIII ст.»; доктор Румен Іштван Цьорд – «Тайна та публічна історія Пісні Ракочі (XVIII–XIX ст.)»; професор, доктор Марія Клобчар (Словенія) – «Перформативні історії про “Двох нещасливих італійців” у різному історичному контексті та питання аудиторії»; доктор Лііна Саарло (Естонія) – «Коли аудиторія пішла. Міжособистісні взаємовідношення між співцем, збирачем та аудиторією»; доктор Ціара Томпсон (Ірландія) – «Хто слухає? Ірські традиційні колискові як форма зв'язку, наслідування і самовираження для співця-автора-виконавця та їхні слухачі»; доктор філологічних наук Оксана Микитенко (Україна) – «Усні поетеси» (Єлена Шауліч) – народні плакальниці» та ін.

Балади (як виразні лірико-епічні твори) є яскравим художньо-поетичним і музичним маркером кожної національної традиції. До текстологічного й типологічного аналізу баладної творчості як «коду» локальної та регіональної ідентичності звернулися у своїх доповідях академік Васіл С. Толе (Албанія) – «Ізо-поліфонічна Каба як балада без тексту»; академік Сабіна Іспас (Румунія) – «Співці балад із берегів Дунаю»; професор, доктор Іраклі Кочолларі (Албанія) – «Алі Пашаїда» – епічна балада у тисячах рядків»; доктор Вісар Муніші (Албанія) – «Пісня “Хазіме”: аудиторія та контекст»; доктор Альберт Доя (Франція) – «Міфологічна думка та соціологічна організація: до структурного аналізу морфодинаміки балад та усної літератури Балкан»; доктор Астрід Нора Рессем (Норвегія) – «Хагбард та Сігне»: потрійне вбивство у баладах та легендах. У пошуках невидимої аудиторії та легендарної істини»; доктор Ардіан Кичику (Румунія) – «Ціна та роль жертви у житті Балкан (Інтердисциплінарний погляд на балади “Розафат” та “Хазяїн Маноле»)»; доктор Рігелс Халілі (Польща) – «Між географією та мотивами. Картографування в Албанії у XX ст. балад про замурування»; доктор Лумніє Кадріу (Косово) – «Беса Бесе» – плинність пісенних конотацій від національного до субнаціонального контексту»; кандидат мистецтвознавства Лариса Лукашенко (Україна) – «Карпатська балада про Довбуша: варіанти мелодій та виконавські інтерпретації» та ін.

Серед доповідей, присвячених історії фіксації балад та дослідженню архівів, можна назвати доповіді: спільну – професора Ірини Довгалюк та кандидата мистецтвознавства Ліни Добрянської (Україна) – «Початки фонографічних музичних записів української епічної традиції: історія, проблеми, досягнення»; доктора Інгрід Акессон (Швеція) – «Невидима аудиторія, непряма референтність? Сліди індивідуальної інтерпретації баладних нарративів

в архівних матеріалах». Професор, доктор Ніколо Скалдаферрі (Італія) у доповіді «Нові перспективи у вивченні албанської епічної пісні: від голосу до тіла» (на матеріалі власних спостережень та архівних записів Мілмана Паррі) наголосив на значенні аудіовізуального аналізу виконання та ролі жестів.

Чимало доповідачів розглянули балади літературного походження й проблему взаємодії усного / письмового тексту, особливо актуальну в умовах урбаністичного середовища, впливу Інтернету та сучасних медіа: професор, доктор Ено Кочо (Албанія) – «Албанська міська пісня, аудиторія та критичні зауваження у першій половині ХХ ст.»; професор Е. Він Джеймс (Велика Британія) – «Уельська літературна балада ХХ ст.: македонські паралелі»; доктор Мацей Яніцкі, доктор Каті Калліо (Фінляндія) – «Усна аудиторія друкованих творів»; доктор Віріон Граці (Албанія) – «Сучасний албанський роман у пошуках балад»; професор, доктор Віола Ізуфай – «Балади у сучасних літературних творах Ісмаїла Кадара»; професор, доктор Арбнора Душі (Косово) – «Аудиторія баладних пісень: від рукописних текстів до дигітальних медіа»; доктор Йілберза Халілі (Косово) – «Балади дигітальної доби та роль інтернет-аудиторії (на прикладі двох албанських балад)» та ін.

Соціокультурологічний аналіз побутування жанру в умовах тоталітарного режиму, зміни, що відбуваються сьогодні у створенні та виконанні творів, зокрема сучасна практика фестивальної презентації балад, спрямована на відродження традиції та якнайширше залучення аудиторії, стали предметом розгляду в доповідях: доктор Олімбі Велай (Албанія) – «Народні пісні: відхилення у механізмі створення та сприйняття у часи соціалізму»; доктор Аня Моріц (Словенія) – «Націоналістичні “бійки” навколо готщирських [німецькомовної спільноти. – О. М.] народних пісень»; доктор Яніка Ораз (Естонія) – «Традиційна пісня в Естонії у другій половині ХХ ст.»; доктор Тайве Сарг (Естонія) – «Комунікація між співцями та аудиторією під час музичних концертів»; доктор Варса Ліуткуте-Закарієне (Литва) – «Взаємозв'язок між учасниками міських фольклорних ансамблів та сільськими виконавцями фольклору (за програмами концертів та фестивалів)» та ін.

Актуальний в останні роки екологічний напрям етнокультурних і культурологічних досліджень зумовив звернення до висвітлення нових аспектів створення балад та їхнього побутування. У доповідях доктора Ееро Пелтонена (Фінляндія) – «Джерела співу: яким чином через виконавство сучасних співаків проявляє себе давній світ?», професора, доктора Валентини Болд (Велика Британія) – «*Центральною дорогою*»: креативна етнологія та сучасна балада» йшлося про наукові проекти в регіонах живої фольклорної традиції, де збереглися риси давньої співочої культури. Такі проекти є поєднанням фольклористичних польових досліджень і практики туристичних маршрутів, а також здобули широку популярність, зокрема, серед молоді.

Учасники Конференції мали можливість переконатися в неперервності фольклорної співочої традиції в Албанії, відвідавши регіональний фольклорний фестиваль у м. Джірокастра, що традиційно відбувається в цьому, внесеному до переліку культурних пам'яток ЮНЕСКО, місті.

50-та Міжнародна конференція з вивчення балад, організована Міжнародною баладною комісією та Академією наук Албанії, завершила свою роботу підведенням підсумків і робочим засіданням комісії, на якому вкотре було підкреслено важливість наукових контактів у непростий час глобальних випробувань. Щирими оплесками учасники Конференції вітали колег з України, висловлюючи їм незмінну підтримку та віру в перемогу.